

Landskap: *Småland* Upptecknat av: *Joh. Nilsson*  
Härad: *Nabo* Adress: *Öpparyd, Grindlön*  
Socken: *V. Forsås* Berättat av: *fr samlingen*  
Uppteckningsår: *1937* Född år ..... i .....

Uppteckningen rör *Nödåret 1868-1869.*

# Landsmålsarkivet, Lund

LUNDS UNIVERSITETIS  
FOLKMINNESARKIV

1

Nödlåret (de föra året) 1868-1869 i  
Västra Torsås pastorat.

Här nedan vill jag meddela några frag-  
ment av vad några idringar i Torsås  
(Torsås söder) ha att förtälja från denna  
tid såväl som även från tidigare år.

Min far, som är bland socknens  
äldste lantbrukare (böna) och född  
1850, bevarar i sina minnesömmor  
ätskilligt av intresse från det våro-  
diga året. "dåta året var de bästa  
bönaåren, men fåa häda", har man  
mer än en gång (gång) hört honom  
saga (se), då denna nödens tid bring-  
ats på tal. Och i detta apokryfiska  
uttryck följer sig även en stor portion

samning. Hans far jämte bonden Sven  
 (Jan) Larsson i Hymmenäs (hymmenäs),  
 som båda voro (vö) intresserade  
 odlare och ä sina sankta marker  
 redan tagit upp några tunnland,  
 blevo nämligen initiativtagare till  
 att sommaren (sommar) 1868 gemen-  
 samt med öfrige grannar m. fl.  
 utlösa ett kvamnattfall (kvamnattfall),  
 tillhörande Loftaboda (Lofstaboda). När  
 detta var gjort, och då det nödärst  
 gick bra att få arbetsfolk (arbetsfolk)  
 för nästan ingenting - t. o. m. för endast  
 fjälva pöden (bara måtten) - kunde  
 farfar (farfar), fastän själv fattig,  
 i lekhet med andra mer välstuderade  
 bönder få råd att leja folk (folk) för  
 fortsätta nyodlingsarbeten.

Den ihållande torran (torkan) utgjorde  
 ju också ett stort plus för dylikt ar-  
 betets bedrivande. De förmögna lant-  
 männen i orten, såsom T. A. kyrko-  
 värdin Erik Danielsson, Örjanstorp,  
 hans mäg Johan Pettersson i Thorsås  
 Östregård m. fl. bevägnade sig av om-  
 ständigheterna till omfattande nyod-  
 lingeföretag detta år, och andra följde  
 deras exempel så gott de kunde och i  
 den utsträckning det var möjligt.  
 Från annexförsamlingen Hälunda (Häa-  
 löna) inte minst kommo stora skaror  
 av arbetssökande män, och åt dessa  
 bereddtes - särskilt i Skatelöv ~~st~~  
 (Skättå) - , då moderförsamling i det väl-  
 diga (gröna) pastoratet, många  
 arbetstillfällen av olika slag - förtädnings



dicksnings- och nyodlingsarbeten.

~~Det~~ Nämnde Erik Danielsson hade 1868 cir 30-tal punktimmer från Hjäpra-tyckan (jåpsalökarna) och från andra håll att gå och jämna gräsplöring åt sig. — (Man hade ju inga andra hävar än träharvar den tiden). — Dessa punktimmer hade 25 öre om dagen, och så fick de för sig gjälva. —

Det gick bra att skaffa sig vad man behövde till mat, bara man hade pengar, prästar får. Men pengar var just vad gemene man i Torsås då alltid led brist på. Och av denna anledning blev också nöden i denna på det hela taget karga landsända i hög grad skriande.

Min gamle far, som redan från tidigast

är visat dig äga ett ringa födgeni-  
lade 1868 som 17-årsyngling grunden  
till dina kommande relativt goda  
existensförhållanden. Vid denna  
tid levde i Horskulet (Hörsålt), Vire-  
stad (Växsta) en handlande och ba-  
gare, Johannes Håkansson. Sedan  
han lyckats skaffa sig solid borgen  
(böjaren), för han en dag på somma-  
ren (Söman) 1868 till Horskulet och köpte  
ett helt (häft) lass bröd, som han  
sälde i hemmet (håjmet) till de i  
orten bosatta bäckstugdittarna och tor-  
parna (Töjarna) men även till kvin-  
derna. Priset för en brödkaka på  
7 markor var 3 dalur - ett mycket  
hög pris med hänsyn till den tidens  
penningvärde. Men det var riktigt

LUNDS UNIVERSITET'S  
FOLKMINNESARKIV

6 5189

sambakat, fast råghröd (råvhrö).  
Fördiktig, som far redan nu var, då  
det gällde affärer, lämnade han inte  
järna bort någon vara utan mot  
kontant och reell betalning. Någon  
gång hände det, att han i enlighet  
med forna tidens sed i stället för pengar  
tog godvårdar t. ex. i form av kopsackträl  
eller dyl. Då far kom till Horskult  
för att hämta ett andra <sup>höv</sup> lass, betalade  
han det första. Det var soldat, Lind-  
blom, hertigide farfar sommaren 1868  
hackningen av ett par tunnland (Tön-  
cän) mossjord (mōsa) för ett pris  
av 2 riksdaler (rekstāla) per skäpp-  
land (fäpälän) för den bästa marken  
och 2;50 för den sämsta. För denna  
ringa betalning skulle Lindblom

6  
LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV

7

5189

själv bestä sig med kost (pöse fälva) 7  
Han hade desutom hustrun och barn  
att förörja. Men för att arbetet skulle  
gå undan (öman), var den duktige  
(dåstra) hustrun med och hjälpte till.  
Sedan Lindblom sålunda med en  
spade (spå) styckit upp dikekanterna,  
och medan han med sin stora  
skärpklipade torvhacka (flåhåka)  
plängde loss torvorna, följde hustrun  
efter och kastade med händerna  
upp den vidan sedan om diket.

När Lars små förtjänster på sin  
brödhandel sparade han så mycket,  
att han kunde betala Lindblom för  
hackning därav som dikning av 3  
skäppland. Sätta eld (äpl) på torven  
enligt den tidens sed vågade Lars inte,

LINDS UNIVERSITETIS  
FOLKMINNESARKIV

8189

8

LUNDS UNIVERSITET  
FOLKMINNESARKIV

Så länge torkan varade, utan väntade  
därmed till hösten, då regn hade  
kommit (hømat). På denna nyod-  
ling (ölung) sådde han råg, som hac-  
kades ner med potatishackor (påa-  
höra). Skördentaget 1869 blev det  
allra bästa (rédra glöpar) - mel-  
lan tre och fyra tunnor prima råg.

Halmen skulle jorfar ha i arrend-  
avgift för jordbeten. En del (dagl) av  
rågen lät jor far mala till mjöl men  
förvandlade snart detta råvålkom den  
övriga rågen i redra pengar, som  
sattes på banken. Så för jor far  
vidkommande var 1868-69 motsattn  
till vad det eljest var för de flesta  
torsäcker - nödar.

95189

9

"Vi släpps å fara (fåra) illa i mitt hem", säger far, men vi fick hushålla väl. Det är alltid med en viss

egen tillfredsställelse dock, blandad med remod inför det dystra minnet av medmänniskors nöd, som han gärna låter tanken dröja vid minnena av nödäret och för intresserade lyssnare berättar därom.

En oundgänglig 86-åring, Iven Nilsson, Stabult, f. d. gränne till min far, och socknens äldste självägande bonde, ärenklides född 1850, har mycket att förtälja från nödäret, som han ännu bevarar i friskt minne.

"Då låg alla teana", säger han, "högsta hää på denna träkten & bågjan på åtanhomerastetälät, strax

LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV



efter det husbehovsbränningen bli-  
vit förbjuden och ändrade förädlings-  
former stadgats. Svenssons far, Nils  
Svensson (n<sup>ä</sup>sä 2 stält), hade för-  
ringa kostnad nyligen (n<sup>ä</sup>rande) låtit  
uppföra ett stort och praktiskt brän-  
ningsbränneri, då förbudet kom som  
en allt annat än angenäm över-  
raskning. I norra delen (däglan)  
av socknen var för öfrigt en stor  
mängd brännerier, större och mindre,  
som nu fingo dela samma öde.  
Endast ett av dessa står kvar men  
tjänande annat ändamål.

Som ett ex. på rådande priser af  
skogsprодукter i mitten af förra sek-  
let må i kortet nämnas, att Svens-  
son i början af 1860-talet köpte ned



" 5189

11

LUNDS UNIVERSITETETS  
FOLKMINNESARKIV

av bonden Peter Gunnarsson i Grön-  
hult för 75 öre famnen - dock på rot-  
stående. Och dessutom öladet Gun-  
narsson förre soldaten, druva, som  
högs veden, att lägga upp stora famnar.  
Och av Jon Nilsson i Grönhult till-  
handlade sig Svensson för 75 år sedan  
huggen ved för 8 dalen famnen (fängen).  
Av Bengt Nilsson i Elingsås (älsås)  
köpte han ved - stora "smetvea stocka"  
- för 8 skilling lasset och fick desse-  
tom lassa som han behagade. Så  
brännole hade man så fatt som gratis  
den tiden. Och de fattiga hade <sup>det</sup> t. o. m.  
oftast alldeles (äldäglas) för rent.  
De togo det var (wa) det häst pas-  
sade och närmast var till handels  
(te räjs), till reds. Vid denna

12  
5189

tid eller något tidigare betalade en  
bonde i V. Torsås (hans hustru lever  
ännu, nära 96 år gammal) <sup>till</sup> soldaten  
Mörk 12 skilling i lugglön för en panna  
ved. Det lades dock, att han högg  
två pannar ved på en dag, oaktat  
han fick hugga ner träden med gxa  
och fyra ar (hugga ar med gxa).  
klumparna, då inga lag fanns att  
tillgå. Vden, 3 fot lång, såldes, samt  
förslad till vägen (vägen), till brän-  
vinsbrännare i Torsås by och betala-  
des med 1,25 kr. pr pann; var tids  
mynt. Vid denna tid var det bruk-  
ligt att köra t. ex. till Forsterhalla i  
Vindstad och köpa spägafärra för  
en krona lasset, då man ~~inte~~ inte  
for till häradsstogen (härastövan)

12

LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV

13  
5189LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV13  
1800-talet

(Hörjuma) - höjdamå och utan någon  
som helst betalning tog de mycket  
mer önsade av den allra vackras-  
te skogen till detta ändamål - såväl  
som till möbilverke och - såskier  
till i deklats början och tidigare - även  
byggverke. Inom parentes dag  
(Sawt) sitter jag och medskriver de-  
sa rader i ett hus, vars timmer blev  
stulet (Stölet) i härads skogen vintern  
1805-06. (3)

2) Det bör-  
des om när-  
terna av  
min farfar  
far, som  
tjänste drän-  
hos bonden  
Lars Svensson  
i Öppared.  
Skogvakt-  
ren för härads  
skogen tog  
märta av  
böndernas  
och högg  
mer timmer  
om dagen.

Det var egentligen  
inte så mycket tid för 1868 jag skulle  
tala om utan själva nödåret som så-  
dant. För de många, som inte lyc-  
kades skaffa sig sitt dagliga bröd genom  
arbete, så sådant inte alltid stod att  
upphärra, fanns ingen annan  
råd än att se sig ut att tigga.

14 5189

14  
LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV

Ach Rålunda kom det sig, att det för-  
ligen vinlade av tiggare på vägar  
och stigar - särskildt var detta förhål-  
landet till julen 1868.

I Hynneris bodde en utfattig f.d. bonde,  
Jöns Olsson (Skälakulla - jö<sup>ns</sup>son) - han  
var kommen från Skälakulla, Skate-  
löv. Denne hade flera st. vuxna  
pojkar (h<sup>ä</sup>ra), som fastän i hög grad  
arbetsdugliga och duktiga likväl  
vintern 1868-69 nödgades sakna arbete  
i egentlig mening. Intresserade och  
skickliga jägare, som de voro (gläda  
re & gån på fö<sup>ter</sup>er), togo de dock vara  
på så mycket viltbröd, som de i de  
närbelägna stora skogarna kunde  
komma äner. Två av dem brukade  
springa och köra upp häarna,

15  
5189

15

LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV

medan den tredje sköt den. När  
sommaren kom, fingo bröderna arbete  
hos en granne (högastuehå) med att  
odla upp ett stycke skogsmark för  
endast kostn och ingenting mer  
(måja). Hos samma bonde, Nils i  
Stahult, höjgo (högdä) de dubstiga  
pojkarne ved för 28 skilling fannen.  
Förenämnde druva och hans son Ola  
höjgo ved hos Nils för 24 skilling pr  
fann. Vid framförslades sedermera  
först den 2 mil långa vägen till Väs-  
landa, där den såldes. När pojkarne  
gick och huggit ved till långt fram  
på sommaren, gick de och höstade  
lär för 25 öre om dagen. Bl. a. fick  
de arbeta med att hugga lär för 16  
skilling handrader [på den tiden



16189

16189

räknade man 6 tjög (tjög) lötkärran  
till hundradet. Och för denna obetyd-  
liga ersättning - enligt vår tids begrepp  
- skulle de även bära lövet till ladån  
och lägga in det i denna. Kört skulle  
de själva bestå sig med.

Många fattiga bönder, som fått gå i än-  
gård och grund såväl som andra fat-  
tiga arbetare, fingo av de tillsatta nöd-  
hjälpskommittéerna arbete med väg-  
förbättringar, punktturen med spän-  
ning etc. för att få del av de bidrag  
i form av livsmedel eller pengar, som  
genom dessa kommittéer utdelades.  
Ofta skötte dessa förtroendemän sina  
uppdrag på ett högt ansvarsfullt  
sätt och till sin egen vinning, som gav  
anledning till skarpa klagomål; hat

LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV



och biterhet. Härom vittna inte minst  
rättgångsprotokollen från denna tid  
~~utan~~ <sup>men</sup> ännu t. ex. årgång 1869 av Nya Väst-  
blad etc. Nu ännu levande gamla  
människor har jag hört berättas från  
Härlunda, att rågnjöl, som skickats  
dit att utdelas till de nödlidande, av  
de som hade utdelningen <sup>sig anförde</sup> ~~som använd~~  
användes i eget hushåll eller, vad verre  
var, till att göda kreaturen med, men  
det att de fattiga fick nöja sig med  
havsebröd, som de fick hämta hos veder-  
börande myndigheter.

De som arbetade med att förbättra vägen  
t. ex. vid Hymnerås och Loftsboda hade  
2 stycken för varje (vada) skottkärra  
(skottgård) jätter, som de (dag) hackade  
ut ur den hårda backen och bortforslade.

LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV

Skänningarna, som allmänt täckte  
dina hus - även boningshusen - med  
halm, behärde av denna anledning  
en mycket stort läkt, som även i stora  
mängder köptes från V. Torsås. För att  
skaffa sig arbetsförtjänst var det  
manga företagarna noga prokurerat  
som köpte skog av bönderna, lämp-  
lig till läkt, som de taljde (tälldes) med  
yxor och lät forsla till Vislanda, där det  
avyttrades. För 9 alnars läkt betalades  
Sälunda 9 dalur tolvten (tö l'ten), för  
10-alnars 10 dalur, för 12-alnars 13 eller 14  
dalur o. s. v. Även takspån<sup>(taksjån)</sup> för skåne  
leverans hyvlades (hövlades) i massa  
i V. Torsås och betalades med 3 kr. pr  
tusendst. de, som köpte läkt till  
Vislanda, fick vara nöjda, då de

19

5189

19

LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV

i skjutarsättning (fusspaga) hade 1 kr. pr lass. Borden sven i Kull brukade köra för denna ersättning, detta oaktat, att han gällde för, att han hade för sed att lassa större lass än vad eljest var vanligt. Man hade dåliga hästar på den tiden; och vägarne voro heller inte alltid att skryta med. Efter en bra häst kunde man lassa högst 4 tolvor talvallingar i ett lass. Det lärde sig bättre, trots allt, påstod de gamla, att köra lakt än ved. För en Värjöskejuts betalades den tiden 2 riksdaler. Och då var det att se sig istad på fredagskvällen (fredagskvällen) och komma hem natten till lördagen. Från Rysland kom rågmjöl, som man fick köpa

20  
5189  
i Vislanda (Veslana) i fyrkantiga  
(rättskantiga) stenhårda säckar, inne-  
hållande 17 pund vardera (vårdäpning)  
En sådan (Töden) säck kostade ända  
till 35 riksdaler - ett helt otavärde i  
landa nära nog. Retsäckpriset 1868  
var dyrt - 35 riksdaler för en och en halv  
tunna. I april 1869 var priset på en  
tunna råg uppe i 25-30 riksdaler, på-  
står Lenn Nilsson, men i augusti må-  
nad, sedan äro rikliga rågskörd var  
härjad, hade priset redan gått ner  
till 20 kr. Bogare Holm i Vislanda  
hade hyddit en bonde i Holm, Skatte-  
lov 30 kr. för en tunna råg men likväl  
inte lätt köpa någon. Denne bonde  
fick några veckor senare sälja sin  
råg för 20 kr. pr tunna.

1) Kostada  
20

LUNDS UNIVERSITET'S  
FOLKMINNESARKIV

21  
5189/868

Vanila  
21

På grund av missväxten <sup>voro</sup> (vö) kre-  
aturspriserna (kr̥at̥uosp̥r̥isana) låga  
och hade blivit ändå sämre, då det  
inte vintern 1868-69 varit så blid, som  
den var. Det var knappast någon  
vinter alls i egentlig mening. Vårthrea-  
turen (färrat̥uana) kunde sålunda  
ta en väsentlig del av ditt uppehälle  
ute; och fjären (fj̥ara) fingo ta hela  
din näring ute på marken och på  
buskar (b̥uša). Det till fjären höstade  
lövet behövdes allt för väl till att ut-  
dryga fodret till övriga kreatur med.  
På vildmossorna och i hagmarkerna  
(h̥avana) hopsamlade man gjung och  
annat nödfoder i väldiga massor och  
blandade (b̥anada) upp med de  
sparsamma tillgångar som fjären

LUNDS UNIVERSITET  
FOLKMINNESARKIV



22 5189

22

LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV

av hö och halm. Min farfar 7. st.  
slag av med de flera Lars Gung  
på Loftsboda myr, som han blandade  
med halm och kvar till hackelse.

I likhet med flertalet Lanthugare  
fick han på hösten 1868 decimera sin  
lilla kreatursbesättning och ~~de~~ slakta  
(slånta) ner två st. stora krigor  
(krixa) för att kunna hålla de andra  
djuren vid liv under vintern.

91-åriga Magnus Månsson, Korjet<sup>na</sup>~~oda~~,  
som redan 1867 var gift och vordit  
Lanthugare, berättar att han innehade  
ett torp, Kullen, till hälvtinbruk. Detta  
torp brukade skänka underlätt åt  
3 st. kor. Men 1868 gav inte hela  
Månssons skörd<sup>st</sup> mer än 5 tunnor råöl.  
Och i egen skap av hälvtinbruk<sup>are</sup> fick



han sålunda inte för sin egen del  
behålla mer än  $2\frac{1}{2}$  tunna. Potatis-  
skörden slog alldeles fel, så att Månson  
i likhet med många andra inte fick  
skörda in enda potatisknöl. Sin  
halvdel (håldäjl) av den ena  
kor <sup>han</sup> ~~nodgades~~ (vår han tjögen Te a)  
sälja för 7 riksdaler. Torparen Peter  
på Horjenäs (Höjmasa) torp, som brukade  
ha underhåll till 2 kor på sitt torp,  
fick 1868 inte skörda mer än 1 tunna  
potatis, 4 skäppor korn och tvåhgen  
ett par skäppor råg, men han livade  
de sig och sin stora familj till väsent-  
lig del genom fiske. Han hade Årjans-  
torpsfisket i åren. 90-åriga Ingrid  
Nyberg, Horjeno, som redan 1866 var  
gift med Smeden Hans Nyberg,

omtaler, att på åkrarna i hennes  
hemtrakt blev knappast någon gröda  
att räta med. Sålunda t. ex. på Doh-  
dalen (Dösdalen), Horjiboda, plöc-  
kade (röstade) man upp säden med  
rötterna. Nyberg var en dugande smed,  
men till följd av de svåra tiderna  
trodde han att han skulle bli utan  
arbete i sin smedja (Smeda). Han  
gav sig därför i väg norr ut uppåt  
landet för att söka järnvägsarbete,  
men sommen ett dygke mötte han  
en annan person från hemtrakten som  
givit sig ut i samma ärende och  
misslyckats. Han rådde därför Nyberg  
att vända om hem igen. Och Nyberg  
lydde. Och detta behövde han heller  
aldrig ångra. Eftersom det var så

25 5189

25

LUNDS UNIVERSITET  
FOLKMINNESARKIV

många som ködde och drog till Karls-  
hamn efter sill mer än vanligt, fick  
han ofantligt mycket att göra med att  
lägga om hjulskenor åt dessa väga-  
rande, och hans familj behövde så-  
lunda inte lida nöd. 83-åriga Peter  
Jonsson, Vinsballe, Härlunda, omtalar  
att han drog till Karlshamn fyra  
gångar om våren 1869 efter sill. Det var  
vanligt att ta bakbärren ~~för~~<sup>av</sup> en mörän-  
narevagn och dra den långa vägen  
fram och tillbaka. Ibland voro de 2  
eller 3 i sällskap och hjälptes åt att dra  
samma bärre. Peter fick bärstod (bä-  
fötter) och tröjans hela vägen fram och  
tillbaka. Han köpte sill för 4 skilling  
valen i Karlshamn samt betalade dess-  
utom 1 skilling valen till någon bäring,

26  
5189

26

som ränsade den. Det var sålaren <sup>hellen</sup> ~~hoss~~  
kostade mer. När de lämnade staden  
kunde de vara ett 50-tal ~~resedragare~~  
resedragare (räscedrääare) i sällskap.  
Kyrhovärdin på Örgenstorp odlade upp  
en stor morse - väser - fönt tillhörande  
Hörjens med folk som vände sig till ho-  
nom i sin nöd. Lyckligt nog hade den  
ontänksamme (försärd) mannen en  
massa gammal säd stående i läckar.  
Och fastän denna var betänkligt un-  
ken rönt den strykande utgång till  
att stilla de fattiga arbetarnas hunger  
med, medan de utöfde sitt värdefulla  
kulturarbete. Han sålde säd för 26  
kr tunnan - 2 skäppor av vardera:  
havre, korn och råg, som han själv  
blandade samman.

LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV

två pojkar från Grönhult reste till  
Öland där de köpte en bra fjölsing  
för 15 kr. och en annan lämnre för ännu  
lägre pris. Priset på en bra häst  
var cirka 100 kr. Förelämnade Nils Svensson  
var på Elmhults marknad med en  
stor och vacker kvige (kviga) och en  
dita ko, som han utbjöd till fördeljning,  
men då han inte blev gjuden mer än  
resp. 35 och 45 kr. för djuren, tog han  
dem med sig hem igen. Då han kom  
hem från marknaden, var han så tröt  
av strapatsen, att han svimmade (fem-  
lada). Kort sålde han några (några)  
dagar senare för 50 kr., men kvigan  
behöll han till hösten, då han sålde  
den för 85 kr. - 11-kvartersstutar kunde  
man köpa för 25 kr. pr. st., då de



voro som billigast och sämre kor för  
15 och 20 kr. T. o. m. under normala  
förhållanden och med iakttagande  
av den största sparsamhet var det  
vanligt att bönderna i V. Torås och  
Härlanda fick köra till Karlskrona  
och köpa brödsädl. Och nödäret  
gjorde detta behov givetvis i högre  
grad än eljest sig påminnt. Men  
de som inga pengar kunde skaffa  
att köpa för, måste tillgripa alla möj-  
liga surrogat till att uttrycka det lilla  
ädl - eller mjöl/förädl, som lanns eller  
kunde anskaffas för att lå detta att  
räcka till. Av kornet tog man så-  
lunda till vara agnarna och malde  
(mål) dem på hushvarnen (hög-  
kväranden) till mjöl att användas till

LUNDS UNIVERSITET  
FOLKMINNESARKIV

till ork med hösmöle fick tjäna sam-  
ma ändamål. Vad man till ex. på  
gamla gårdsgårdar (jäs-gårdar)  
ork annerstades (ånstans) påträffade  
lar, tillvaratogs denna, torrades  
krossades ork tillammans med lite  
havremjöl används till bröd. Man  
kokade gröt av durblad (Säablå)  
även som av sävjeknopp, durpröle  
m. m. dyl. All slags här var man gottas  
angelägen om att tillvarataga - t. o. m.  
tåstehär, hägg här etc. Det säger sig  
jälv, att den fattigas kosthållning  
ork livsföring under denna tid, så-  
dan den här beskrivits, måste bi-  
draga till att minska motståndskraften  
mot sjukdomar av olika slag  
ork t. o. m. ofta ge direkt anledning

LUNDS UNIVERSITET  
FOLKMINNESARKIV

30 5189

till sådana. Det hade sig inte alltid  
 så lätt att få de små barnen att fö-  
 tära den tarvliga ors ofta ganska  
 vidrigt smakande eller också smak-  
 lösa maten, som bjöds dem. Färlunda  
 berättas det, att "Pleams-Härens" hus-  
 ru för att locka sina fyra små barn  
 till att äta den ~~tarviga~~ surprölevälling,  
 som hon kokt till dem, lade stickor  
 i kors över matfatet; och med för-  
 sökran om att den, som först kunde  
 äta upp sin fjärdedel (fjärtdel) av  
 fatets innehåll, skulle bli rik, lyckades  
 hon att i en hast få barnen till att  
 äta upp allt sammant.

En gammal summa från appargd men  
 bördig från Härlunda berättar på ett  
 lifligt och <sup>gripande</sup> sätt om nöden

30

LUNDS UNIVERSITETS  
 FOLKMINNESARKIV

i sin forna hemsocken det oförglömliga nödäret. de som växt upp under denna tid och bevittnat de underbara, som folket i Torås och Hälunda fick utstå, säger gummarna, de måste falla i förändran inför var tids kräsenhet i vad det gäller det dagliga brödet och vad som höi till detta livets uppehåll. Mest synd var det om de stackars gamla, som formligen kröpo omkring och tiggde (~~tiggde~~) (~~tiggde~~), då de av ålderdom, hunger och kraftlöshet knappast orkade gå - och barnen, trötta, bleka och avtärda, som raglade (~~råv-lada~~) från dörr till dörr och tiggde om brödbitarna. Ej lättnad blevo de utkörda, då de kom och bad om mat.

På vägarne vandrade alltid tiggare  
i massor, som länge leva de tarvligt  
de nutidens kvin leva inte längre,  
försäkras den gamla. Nöden var de  
himmelstörriakt, att den i alla dess  
faser inte kan skildras. En sådan  
nödvändighet vara som mjölk t. ex. länge  
de fattiga backstugdittarna aldrig ha  
ha, och av det ~~torra~~ torra (törra),  
beska och hälsofarliga nödrödet  
länge de förstoppning (fästöpning) och  
andra farliga sjukdomar, som gjalt-  
lar försakade döden. Masse till  
Åkas under Hultviksberg, som levde  
vid denna tid, ~~hade~~ var en bland de  
torsäcker, som nödgats äta barkbröd,  
dei det inte var möjligt för honom att skaf-  
fa tillräckligt med livsmedel (om det var

LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV



1868 eller något annat år förnämlig inty.

Ätbas var annars ett bra ställe, som föddes  
3 kor. Nu behövs tog man den gusas-  
te delen - j den gröna - till bröd. Den  
hackades, maldes och blandades upp  
med lite havremjöl. Det blev ganska  
gulvitt och vackert. Äta det gick väl  
an, men slippa det var verre, brun-  
kade de gamla säga.

Barnen isynnerhet finger anstänga  
dig till det yttersta för att i Lvedjelund  
(Lökja) och annorstädes taga vara på  
alla här, som stod att vinna. Hade  
man lång (låga) väg att färdas, var  
det bäst att se sig ästad på kvällen  
(kvällen), så att att de, då det började  
daga (dåras), kunde vara färdiga  
att höja sönder efter och plockande

LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV

av den begärliga varan. Där som  
 det fanns här, där vinlade det av  
 barn till att taga vara på dem, så  
 fort som dagen hade gjort litet inbrott.  
 Och de som inte lyckades vara de  
 första på platsen,ingo så hem tom-  
 hänta många gånger. Hade man en  
 brödkorpa (*brödskorpa*) att ta med  
 sig, så man gick till ploche här,  
 var detta en lækkerhet. Sedan fick  
 man vara utan mat, tills man lyck-  
 ats lyfta sig till en smula ~~till för~~ för  
 för bärren. Man tänkte ofta bort  
 den, där man viste, att det vantrades  
 en matthet i gengäva. Och detta var  
 den bästa affären, man kunde göra  
 med den. Sälja den för pengar var  
 sämre. Det var fört om smultron

5189

35

~~1868~~ (j<sup>o</sup>ab<sup>o</sup>a) 1868. Förelämnade Peter  
Jonsson, född i V. Torsås och uppväxt  
där, plockade mycket smultron som  
han sålde t. ex. till de båda prästerna  
na Pontin och Palmlund, Döderströms  
i Ströby, Samuel Petterssons i Grimalöl  
m. fl. förmåner platser. Det var att tinge  
bort här den ena dagen <sup>och</sup> komma  
med <sup>den</sup> en annan. D. v. s. att då man den  
en sängen var på ett ställe med här,  
tingade man bort <sup>andra</sup> till en annan säng.  
Samuel Pettersson brukade betala 8  
skilling kunnan för här, som plockats  
på Lelamålön. Då Peter avyttrat  
sina här kunde han t. ex. i Nygård lyckas  
att köpa kornmjöl att ta med sig hem.

På de torra backarna visade  
säden, som nämnts, fullständigt mer

LUNDS  
FOLKMINNESARKIV

eller också blev (blev) den så kort  
(korta), så man fick skörda den ge-  
nom att med händerna rycka upp  
den med rötterna. Särdeles torra och  
høgt belägna potatisland gävo, som  
föru omnämnts, ingenting alls: skörd.

Och på de andra torra åkrar höjades  
de små förkrympta potatarna, som av  
torken upphört att växa, att växa omi-  
gen, sedan regnet på hösten kommit.  
De potatis, som växte på hösten,  
fingo ungefär samma storlek som de  
förra och voro dessa till smak nästan  
likvärdiga, dock inte av samma kon-  
sistens som dessa. Hur små och usla  
potatarna än voro, använde man  
den till människoföda.

37  
5189  
Den livsbefrämjande nederbörden fick  
man sommaren 1868 förvänta  
på under hela den förnämligaste växt-  
tiden. Skottjämet melnade (målade)  
det upp såsom till regn; men som-  
maren gick, och den efterlängttade  
nederbörden uteblev. Men så en dag  
fram på den sommaren utbröt ett  
vildsamt iskväder, blickarna från  
olika håll korsade varandra, och från  
den molntyngda himlen föll ett sky-  
fallsliknande regn. Många av den lång-  
variga torken starkt deprimerade  
spåntak (spåntak) kunde inte mot-  
stå störtregnet, utan detta ström-  
made på ett vildsamt sätt in i ho-  
städerna och anställde stor förödelse,  
så att de inboende fick taga sin

Över 37  
hund, 1  
troligen  
även torsar

LUNDS UNIVERSITETETS  
FOLKMINNESARKIV



tillflykt till uthus, där sådana fann sig  
eller annars söka skydd för regnet,  
det bästa de kunde. —

En frände till mig, Elma Johansson,  
änka efter "Länna-Kälden", och född  
just under det svåra året ger här  
nedan en tragisk tecknande av  
de fattigas och nödlidandes dystra  
levnadsförhållanden i södra delen  
av V. Torss vid mitten av fjörra åk-  
let. En denna summas faster, Britta  
Turessen (Tura-Britta), född vid seklets  
början, fick i alldeles särskild grad  
erfara, vad fattigdom och den  
näst ofriande nöd vill säga.

Detta förhållande hade den största or-  
sak däri, att Britta, som i huvudet  
vägar var rätt ntrustad, fick

KUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV

framsläpa sin mästa tid plågad  
av sjukdom och mrstånd sat till ut-  
förandet av något i vännvärd grat  
inbringande förvervöarbete. Hennes  
mesta göromål bestod i stickning  
av herrstrumpor (Bärahösa), som  
hon sålde för 50 öre parst (par). Gam-  
-prima ullgarn - släppte hon själv  
till. Så arbetslönen blev av auctat  
dona ytterst minimal, kan man  
tydligt förstå. Att den myndige kyr-  
kovärden Erik Danielsson på Årjans-  
torp familj utförde hon mycket arbete  
med strumpstickning. Det var inte all-  
tid hon fick pengar som betalning för  
sitt arbete utan ofta matvaror. Men  
denne kvinna, som trots sitt elände  
och sitt mycket lidande nådde hög

LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV

älder, klagade sällan över sitt hårda  
öde. Särskilt sommartiden tyckte  
hon sig inte ha någon anledning att  
klaga, då hon hade tillgång till här  
och dessutom kunde repa surfröle  
och torra och tillammans med lite  
havremjöl baka bröd utav. Då hon  
någon gång hade en "avständig bröds-  
bit" att ta med sig, då hon gav sig  
ut att plocka här, var hon särskilt  
glad och tillfredsställd. Hon flädd  
även bokbark, som torrades och mal-  
des på hunkvarn och blandades med  
surfröle och lite havremjöl till bröd.  
I likhet med andra fattiga fick hon  
taga vara på t. o. m. rutnade potatis,  
som torrades på stavar i solen och  
blandades ~~med~~ i bröd.

LUNDS UNIVERSITET'S  
FOLKMINNESARKIV

Man skär även fin råghalm (råvholm)  
till den allra finaste hachelse, som  
torrades (torkades) i bakugnen och maldes  
på hembakaren. Och tilldammans med  
lite havremjöl bakades bröd härav.

Halmmjölet inte blott uttrygde hav-  
remjöl utom därjämte bidrog till att  
framtaga det dras beska smak (smak).

"Tura-Dritta" berättade mer än en gång  
(gång) på sin tid, huru som hon (hon) vid  
ett tillfälle, då hon var stadd på väg  
till Orjanstorp, blev så trött och medta-  
gen av hunger, att hon, då hon inte för-  
mådde gå längre, måste lägga sig ner  
invid vägen. Medan hon låg här bakom  
en <sup>stor</sup> sten, uppsände hon i tygthet min-  
nande böner om din högste hjälps och  
bistånd (detta var förresten något

LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV

42  
5189

42

LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV

som hon aldrig försummade att göra).  
Medan hon ännu som invrigast höll  
på härmed, överraskades hon plötsligt  
av att få se en person stå bredvid  
sig. Och denne hade inte blott bröd  
med sig utan även smör och ost, som  
överräcktes till den hungrande (söltäna)  
och hjälpsökande kvinnan. Sedan  
hon välunda fått äta sig mätt, fick hon  
strax brafta nog, så att hon kunde  
fortsätta till Årjansborg, där hon av den  
vänliga och gästfria "fru Ingrid", fru  
Ingrid Danielson blev som vanligt mat-  
tagen och undfågan.

På sin älderdöm värdades Britta  
hos den förnämnda hussdotter, till vil-  
ken församlingen för den gamla värd  
och underhåll betalade 50 kr. för året =



13, sörre om dagen. Detta ända så sent  
som på 1890-talet. Den gamla, som  
tyckte denna betalning var att för högt  
tilltagen, brukade, då hon händelserna  
nämnde något därom, tillägga: - men  
de de äro så många, så det går näst  
int (men så då i så måna, så de  
gåro vest hut). Hennes systerdotter  
(sösta döta) Elma (damm-iman) och  
dennas man hade nämligen många  
barn att försörja. Sina bästa dagar  
tillbringade Britta hos den gamle bonde  
harnaläraren och "bakspidaren" Inge-  
mar Jonasson (lås-iman), och här  
slutade hon vid tiden för skilskiftet  
sina dagar.

Oppareyd Grimslov den 24/7 1936  
Lohar Nilsson.

LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV

445189

U min far.

44

LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV

Meddelare: Nils Peter Olsson, född  
i Hägerjökyrka 1850.

Iven Nilsson, Stahult, född i Stahult 1850,  
Kristina Svensson, Oppared, f. i Härlunda  
1859.

Ingrid Nyberg, Horjems, f. i Torsås 1846,  
Peter Jonsson, Nybyggden, f. i Torsås 1845 död 1936,  
Magnus Nilsson, Horjems, f. i Torsås 1845,  
Karl Petersson, Ehresgård, f. i Torsås 1859,  
Elna Jonsson, Finnarås, f. i Torsås 1868,  
Magnus Jonsson (Håla-mäsa), f. 1870,  
m. fl.

Jag har ingenting emot, att skildringen,  
sådan den här föreligger, blir publi-  
cerad, men i så fall vill jag först ut-  
öka den avsevärt med värdefulla  
tillägg.

Förnämnde Magnus Månsson berättar  
följande: Två pojkar från Håslunda kom  
en dag (nödäro) till häradslöjtnanten  
i Ljöberg; Tassio bjöd och tiggde om hjälps.  
- "Här har vi inte rätt till att gå och tigger,  
vi får hålla oss i vår egen socken med vår  
tiggare," utbrister Ljöberg i brysk ton. -  
"Men till vilka ska vi gå," svarade poj-  
karna, "när alla lammans där hemma  
i Håslunda äro ute och tigger så när den  
prästen. Han är för tillfället hemma  
och biter sin påse, där kommer han  
i morgon." Av detta bräcka och drastis-  
ka svar blev Ljöberg så road, att han  
genast gav pojkarna var sin slant,  
innan de fick gå vidare.

Jag har inte självt maskinskrivet  
papperen, utan har jag haft en oträ-  
nad pojke till detta arbete, och följden  
har blivit en del felaktigheter, som  
jag dock har rättat, så gott jag kunn-  
nat. Jag skall dock gärna skriva  
om det på bänpligt papper, om det  
inte kan godtagas med mindre.

LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV